

УДК 37.016:91+37.091.279.7

Компетентнісні задачі як засіб оцінювання навчальних досягнень учнів з географії

І. Горецька,
спеціалістка вищої кваліфікаційної категорії,
старша вчителька,
вчителька географії,
Ліцей № 33 м. Житомира
Житомирської міської ради
e-mail: schitomiryanka.ira@ukr.net

Анотація. У статті детально розглядається питання використання компетентнісних задач як ефективного інструмента для оцінювання навчальних досягнень учнів у процесі вивчення географії. Розкрито сутність компетентнісного підходу, його значення у формуванні ключових компетентностей, таких як критичне мислення, аналіз, інтеграція знань та вміння працювати в команді. Показано, як компетентнісні задачі сприяють розвитку предметних компетентностей, зокрема географічних, і загальних умінь, необхідних у сучасному світі. Окрему увагу приділено практичній реалізації цих задач у навчальному процесі, що дозволяє забезпечити інтеграцію знань із різних предметів і підвищити мотивацію учнів до навчання. Обґрунтовано ефективність такого підходу для забезпечення якісного навчання географії та всебічного розвитку учнів. Запропоновано конкретні методичні підходи до створення та впровадження компетентнісних задач, які сприяють активізації навчальної діяльності і підвищенню освітніх результатів.

Ключові слова: компетентнісні задачі, оцінювання, географія, ключові компетентності, навчальний процес.

I. Horetska,
Specialist of the Highest Qualification Category,
Senior Teacher,
Geography Teacher,
Lyceum No. 33, Zhytomyr,
Zhytomyr City Council.
e-mail: schitomiryanka.ira@ukr.net

Competency-Based Tasks as a Means of Assessing Students' Learning Achievements in Geography

Abstract. The article examines in detail the use of competency-based tasks as an effective tool for assessing students' learning achievements in the study of geography. The essence of the competency-based approach and its significance in the formation of key competencies, such as critical thinking, analysis, knowledge integration, and teamwork skills, are revealed. It is shown how competency-based tasks contribute to the development of subject-specific competencies, particularly in geography, and general skills essential in the modern world. Special attention is given to the practical implementation of these tasks in the educational process, enabling the integration of knowledge from various subjects and enhancing students' motivation to learn. The effectiveness of this approach in ensuring quality geography education and comprehensive student development is substantiated. Specific methodological approaches to the creation and implementation of competency-based tasks are proposed, aimed at stimulating learning activity and improving educational outcomes.

Keywords: competency-based tasks, assessment, geography, key competencies, educational process.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Реформа освітньої галузі, орієнтована на впровадження компетентнісного підходу, вимагає переосмислення традиційних методів навчання й оцінювання. Така реформа обумовлена необхідністю підготовки учнів до сучасних викликів, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і соціальних навичок. Замість застарілих методів, що базуються на механічному запам'ятовуванні фактів, новий підхід акцентує увагу на розвитку компетенцій, які учні зможуть застосовувати в реальних життєвих ситуаціях. Це стосується всіх рівнів освіти, але найбільш актуальним стає у викладанні шкільних предметів, які безпосередньо пов'язані з практикою, таких як географія. Освіта, заснована на компетентнісному підході, сприяє тому, що учні не лише отримують знання, але й вчаться аналізувати, приймати рішення та діяти відповідально.

Географія як шкільний предмет відіграє особливу роль у формуванні світогляду учнів і є чудовою платформою для реалізації компетентнісного підходу. Вона дає змогу зрозуміти складні взаємозв'язки між природою, суспільством і економікою, які є основою сталого розвитку. Навчання географії дозволяє учням аналізувати природні процеси, оцінювати вплив людської діяльності на довкілля та розробляти шляхи розв'язання актуальних проблем. Важливим аспектом є розвиток критичного мислення, коли учні вчаться оцінювати інформацію, розпізнавати її достовірність і робити обґрунтовані висновки. Крім того, вивчення географії сприяє екологічній свідомості, формуючи в учнів відповідальне ставлення до природи і ресурсів планети, що є надзвичайно актуальним у сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема компетентнісних задач у навчанні географії продовжує залишатися актуальною для досліджень у галузі педагогіки. Сучасні психолого-педагогічні публікації акцентують увагу на значущості застосування компетентнісного підходу в освітньому процесі, зокрема у формуванні ключових компетентностей учнів. Так, О. Запорожець,

Д. Ельконін та О. Усова, представники школи Виготського, підкреслюють, що ефективність навчальних завдань залежить від активного спрямування діяльності учнів педагогами. Подібну позицію підтримує французький педагог А. Валлон, який наголошує на важливості методологічного підходу до організації навчання. Ці ідеї розвиваються у працях таких дослідників, як Р. Пфютце, І. Хоппе, Л. Шройтер, Д. Ковач, О. Ваг, П. Баконі, Л. Белінова, Е. Петрова, С. Аврамова та інші.

Деякі дослідники зазначають, що вирішення компетентнісних задач вимагає від учнів високого рівня самостійності та саморегуляції. У процесі виконання таких завдань діти часто демонструють уміння аналізувати реальні ситуації, прогнозувати наслідки та пропонувати рішення, базуючись на власному досвіді. Здатність до самостійного прийняття рішень і рефлексії є важливими аспектами розвитку критичного мислення, про що йдеться у працях британського дослідника Девіда Вайтбрета. Його дослідження доводять, що інтеграція рефлексивного компонента у навчальні завдання сприяє ефективному формуванню ключових компетентностей учнів.

Українські науковці Н. Михайленко та Н. Короткова зосереджують свої дослідження на структурі та динаміці компетентнісних задач, розкриваючи їхній потенціал у формуванні інтегрованого підходу до навчання. Вони підкреслюють, що такі завдання не лише розвивають предметні знання, але й сприяють особистісному зростанню учнів. Така позиція відповідає сучасним тенденціям освітнього процесу, що орієнтується на розвиток самостійності, креативності та відповідальності учнів.

Мета статті: обґрунтувати важливість використання компетентнісних задач у навчанні географії, розкрити особливості їх створення та впровадження, а також проаналізувати їхній вплив на формування ключових компетентностей учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетентнісний підхід відкриває нові можливості для викладання географії, адже він орієнтує навчальний процес на формування предметних і ключових компетентностей. Зокрема, учні набувають навичок аналізу географічної інформації, критичного мислення, уміння працювати з картами, просторових уявлень, екологічної грамотності та соціальної відповідальності. Це важливо не лише для розвитку, але й для підготовки молоді до реальних викликів сучасного світу.

Одним із найефективніших способів реалізації компетентнісного підходу є впровадження компетентнісних задач у навчальний процес. Вони надають можливість учням застосовувати знання не лише теоретично, але й у практичних життєвих ситуаціях, наближених до реальних умов. Компетентнісні задачі спрямовані на розвиток таких важливих навичок, як критичне мислення, аналітичний підхід та здатність до самостійного прийняття рішень. Учні, працюючи з такими завданнями, отримують досвід вирішення комплексних проблем, що стимулює їх до активної участі у навчальному процесі. Це також сприяє формуванню ціннісного ставлення до навколишнього світу та відповідальності за власні дії [1: 10].

Компетентнісні задачі є потужним інструментом інтеграції знань, оскільки вони об'єднують інформацію з різних галузей науки. Такий підхід дозволяє учням зрозуміти взаємозв'язки між предметами, як-от: біологія, економіка, історія, та формує цілісне бачення світу. Завдяки цьому учні розвивають міждисциплінарне мислення, що є важливим для вирішення сучасних комплексних проблем. Крім того, компетентнісні задачі сприяють розвитку комунікативних навичок через роботу в команді, обговорення ідей та спільне прийняття рішень. Це допомагає учням не лише ефективно засвоювати нові знання, але й застосовувати їх для прогнозування наслідків власних дій [5: 90].

Основними характеристиками компетентнісних задач є їхня реалістичність, інтегративність, практична спрямованість і рефлексивність, що робить їх важливим інструментом сучасного освітнього процесу. Реалістичність компетентнісних задач проявляється у відображенні реальних життєвих ситуацій, з якими учні можуть зіткнутися в майбутньому, що допомагає їм краще зрозуміти практичну значущість отриманих знань. Завдяки цьому учні мають можливість розвивати свої вміння вирішувати проблеми, адаптуючи знання до реальних умов. Інтегративність забезпечується через використання міжпредметних зв'язків, коли задачі об'єднують знання з географії з іншими галузями, такими як екологія, економіка чи біологія, допомагаючи глибше розуміти світ. Практична спрямованість орієнтує учнів на застосування знань для розв'язання актуальних проблем, що сприяє розвитку таких навичок, як планування, організація роботи та прийняття рішень. Рефлексивність так само дозволяє учням аналізувати власну діяльність, усвідомлювати помилки, робити висновки та вдосконалювати свої компетенції, що є важливим для самостійного навчання та особистісного зростання [3: 5].

Компетентнісні задачі мають широкі можливості для адаптації до різних навчальних цілей, забезпечуючи учням реальний досвід вирішення практичних проблем. Одним із прикладів таких задач є оцінка екологічних наслідків будівництва підприємства на території населеного пункту. Учні повинні провести детальний аналіз екологічної ситуації, включаючи збирання даних про стан повітря, водних ресурсів, ґрунтів та біорізноманіття. На основі цих даних вони створюють екологічний паспорт території, який містить ключові показники стану довкілля та потенційні ризики. Далі учні розробляють практичні пропозиції щодо мінімізації негативного впливу будівництва, пропонуючи конкретні заходи, які сприяють сталому розвитку регіону. Виконання такої задачі допомагає розвинути екологічну грамотність, критичне мислення, навички аналізу та підготовки пропозицій для реальних ситуацій [9: 57].

Інший приклад компетентнісної задачі передбачає розробку туристичного маршруту для популяризації певного регіону, що об'єднує знання з різних дисциплін. Учні аналізують природні та культурні ресурси регіону, враховуючи історичні пам'ятки, природні ландшафти, місцеві традиції та гастрономію. Вони мають визначити ключові об'єкти, які можуть зацікавити туристів, та

побудувати маршрут, що відображає унікальність регіону. Завдання передбачає створення презентації маршруту, де учні демонструють свої дослідження, розкривають культурну цінність об'єктів та пропонують заходи для розвитку місцевого туризму. Така діяльність розвиває в учнів креативність, комунікативні навички, здатність працювати в команді та інтегрувати знання з різних галузей для вирішення комплексних проблем [4: 48].

Задачі з картографії є надзвичайно важливим інструментом у навчанні географії, оскільки вони дозволяють поєднати теоретичні знання з практичними навичками. Одним із прикладів таких задач є аналіз зон ризику під час природних катаклізмів, таких як повені чи зсуви. Виконання цього завдання передбачає використання топографічних карт, географічних даних та спеціалізованих програм для геоінформаційного аналізу. Учні мають ідентифікувати небезпечні зони, оцінити ступінь ризику та розробити план дій, спрямований на зменшення негативних наслідків катаклізмів. Це сприяє формуванню просторового мислення, навичок роботи з географічними інформаційними системами (ГІС) і здатності прогнозувати ризики, що є важливими компетентностями для сучасного світу [6: 81].

Застосування компетентнісних задач у навчанні географії має значний освітній потенціал і надає учням низку переваг. По-перше, вони сприяють формуванню ключових компетентностей, таких як уміння вирішувати реальні проблеми, аналізувати інформацію та застосовувати її на практиці. По-друге, такі задачі підвищують мотивацію учнів до навчання, оскільки учні бачать практичну значущість отриманих знань і відчують їхню корисність у реальних життєвих ситуаціях. По-третє, компетентнісні задачі забезпечують інтеграцію знань із різних галузей, таких як екологія, економіка та інженерія, що робить навчання цілісним і міждисциплінарним. Крім того, вони допомагають учням розвивати навички співпраці, спільного прийняття рішень і творчого підходу до вирішення проблем [2: 112].

Для вчителів важливо правильно підходити до розробки та впровадження компетентнісних задач, щоб забезпечити ефективне досягнення навчальних цілей. Передусім необхідно враховувати рівень підготовки учнів, їхні інтереси та освітні потреби, що дозволяє адаптувати задачі до конкретного класу. Компетентнісні задачі мають бути зрозумілими, але водночас викликати інтерес та мотивацію щодо їх виконання. Використання цифрових інструментів, таких як геоінформаційні системи, онлайн-карти та бази даних, значно підвищує актуальність і практичність задач. Цифрові технології дозволяють учням працювати з реальними даними, що сприяє розвитку їхньої інформаційної грамотності. Розробка чітких критеріїв оцінювання є невід'ємною частиною впровадження таких задач, оскільки це забезпечує об'єктивність і стимулює учнів до творчого підходу [7: 114].

Компетентнісні задачі також дозволяють учням розвивати важливі навички, які мають значення як для навчання, так і для майбутнього життя. Планування є однією з ключових компетенцій, оскільки учні мають чітко організувати свої дії, щоб досягти поставленої мети. Управління часом стає

важливим у процесі виконання задач, адже воно вчить учнів раціонально використовувати свій час для досягнення оптимальних результатів. Крім того, самостійне прийняття рішень допомагає ставати більш впевненими у своїх діях і брати відповідальність за результати. Завдяки рефлексивному мисленню учні вчаться аналізувати свої помилки, визначати, що вони могли б зробити краще, і вдосконалювати свої вміння. Це сприяє не лише академічному зростанню, а й формуванню життєвих навичок [8: 34].

Інтеграція компетентнісних задач у навчальний процес сприяє не лише реалізації компетентнісного підходу, а й підвищенню загальної якості освіти. Використання таких задач допомагає учням побачити практичну цінність отриманих знань, що підвищує їхню зацікавленість і мотивацію до навчання. Учні, які бачать реальні результати своїх зусиль, стають більш впевненими у своїх силах і вмотивованими до подальшого вдосконалення. Крім того, компетентнісні задачі дозволяють розвивати в учнів здатність працювати в команді, обговорювати ідеї та досягати спільної мети. Це формує в них позитивне ставлення до навчання як до процесу, що сприяє їхньому особистісному розвитку. Уміння справлятися з викликами сучасного світу стає невід'ємною частиною підготовки учнів до дорослого життя.

Висновки. Компетентнісні задачі є ефективним інструментом для оцінювання навчальних досягнень учнів з географії, оскільки вони спрямовані не лише на перевірку знань, але й на розвиток ключових компетентностей. Вони інтегрують знання з географії з критичним мисленням, умінням працювати з інформацією, аналізувати та синтезувати дані. Це підвищує впевненість учнів у собі й стимулює їх до навчання.

Компетентнісні задачі сприяють інтеграції знань з різних галузей і розвитку практичних навичок, необхідних у сучасному світі. Задачі, такі як аналіз екологічних ризиків чи створення туристичних маршрутів, поєднують географічні знання з економічними та культурними аспектами. Це допомагає формувати цілісне уявлення про світ і підготовлює учнів до реальних життєвих викликів.

Список використаних джерел та літератури

1. Бенедюк В. В. Методика навчання географії : метод. матеріали. Луцьк : Іванюк В. П., 2016. 56 с.
2. Вішнікіна Л. П. Компетентнісне навчання географії в основній школі : монографія. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. 407 с.
3. Єрмаков І. Г. Феномен компетентнісно спрямованої освіти. *Школа*. 2015. № 12. С. 5–7.
4. Касіяник І. П., Мисько В. З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута»», 2017. 214 с.
5. Методика навчання географії у загальноосвітніх навчальних закладах : навч.-метод. посіб. / Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р., Скуратович О. Я. ; за ред. С. Г. Коберніка. Київ : Навч. книга, 2005. 319 с.

6. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання). Харків : Основа, 2016. 112 с.

7. Самойленко В. М. Навчання географії : понятійно-термінологічний словник (з грифом МОН України). Київ : Ніка-Центр, 2014. 352 с.

8. Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П., Япринець Т. С. Методика навчання географії : навч. посіб.-практикум. Полтава : Шевченко, 2014. 190 с.

9. Топузов О. М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика : монографія. Київ : Фенікс, 2007. 140 с.